

mot, i fins dialectalment n'hi hagi allí tan poc rastre clar, no ens causa escrúpol, perquè les àrees lèxiques fàcilment poden encongir-se en un lapse de dos mil·lennis: ben mirat l'Algarve era domini mossàrab i no portuguès, i precisament hem de mirar com a mossàrab *báys* «pecina de barro» en *PAlc.* (cf. *pecina* «estanque para peces» en Nebr., i per a *L >* mossàrab *u* en tal posició, veg. *jauchel*, *xauth*, *xaux* i d'altres en Simonet).

Puix que tenim aquests forts indicis protohispanics i són amb *-ls-*, cobra més importància la discrepància del cat. *bassa*, on no hi ha la *-l-*, i no obstant la documentació datada i el més ferm descabdellament ens prohibeixen desentendre'ns-en (com recomanaria Tovar). L'abast antic d'aquest duplicat de forma resta un poc ambigu, car no podem assegurar si el català pressuposa una base amb *-ss-* (entenen-hi també *-rs-*, *-ç-*, en relació amb un basc *batz(e)* de què parlarem) o bé si seria *-rs-*, com passa amb *bossa*, *versar*, *mòs*, *escàs*, *fasset*, *salpasser*, *Tossa* (TÚRISSA) i tants altres.

Però cap lingüista no consentirà a admetre que es pugui pendre *bassa* com a resultat de l'evolució fonètica romànica de *BALSA*.¹⁷ En canvi és cert que una antiga concurrència de *-r-* amb *-l-* no tindria res d'inesperat si pensem en el món ibèric, recordem-nos de *carabassa* i *carapacho* al costat de *calabaza* i *galápago* (tant la *-r-* com la *-l-* garantides com a antiquíssimes, per l'evolució portuguesa *caabaça*, *caágado* i molts altres fermes indicis), o del de *calamarsa* i *calabruix* al costat de *quera*, *quer*, ib.-basc (*k*)*arri*, etc. Hi hauria, doncs, bons indicis per creure que *bassa* surti de **BARSA*, però serà bo de no pendre partit mentre no apareguin testimonis antics i inequívocs de la forma amb *-rs-*.

¿Hi ha, doncs, seguretat que el mot és preindoeuropeu? Hi ha base bastant ferma, però no podem dir que sigui incommovible. Al contrari es poden indicar pistes en l'altre sentit, i alguna és defensable i fins seductora. Crec que no s'ha d'insistir a relacionar amb el grup de *BALCA* 'boga', 'planta d'aiguamolls'.¹⁸ Però d'altres ens hi haurem de pensar més abans de considerar-les dignes d'oblit. I. El grec dòric *βᾶσσα* = gr. comú *βῆσσα* 'gorja' i 'fons de la vall' no té un sentit tan llunyà (recordem el cast. *nava* 'fondal amb basses entre llocs alts') que ens pugui fer oblidar que el seu ètimon **G^wADHIA*¹⁹ podia dar *BAθIA*, **BASSA*, en sorotàptic. II. Hi ha alguns indicis d'un tipus **VALSO-* a l'antiga Sicília, germà del llatí *VALLUM* 'fossa, fossat, un vall', en el qual hom ha pensat a veure un germà de «bc. *baltsa* 'aiguamoll'» propi del sícul (Schmoll, *Die vorgriech. Sprachen Siziliens*, 60).

III. Que convingui desentendre's sense més estudi de tot enllaç amb la família **BALTA* (P-) 'lloc pantanós' (*REW*, 6177) i amb el complex del nom *bàltic*, tampoc no em sembla possible (encara que ho aconselli Tovar, car no solament hi ha lit. *balà* 'aiguamoll', i lituà *baltas* i *bálas* 'blanc' i aquest també 'pantà, aiguamoll' i 'bassa', junt amb el paleoslau *blato*

'llac', rus *bolóto* 'aiguamoll', rus dial. *bil* id., sinó que també hi tenim amplificacions amb *-s-* com el letó *bāls* 'pallidesa, blancor' («Bleiche») que dialectalment significa 'bosc' (allà sovint pantanós)²⁰ (i potser gal *belsa* 'camp'); especialment Krahe (*Unsere Ältesten Flussnamen*, 54) ha insistit a incloure-hi el nostre mot i cridat l'atenció sobre altres hidrònims amb *-ls-* darrer el BA.²¹

Tanmateix guardem-nos de perdre de vista que Sardenya, l'Algarve i l'Est hispànic (on el mot és més vital que enlloc) són de tota la Romània els països on menys hem de comptar amb relíquies pre-romanes indoeuropees, i que en canvi cal comptar sempre amb homonímies quan l'arrel és breu com ací i entren tant en joc els topònims (de sentit sempre discutible); però per damunt de tot la seguretat i antiguitat de la variant de tipus català **BASS-* o **BARS-* ens aparta resoltament de l'arrel indoeuropea *BHEL-*;²² en particular és lluminós el fet que existia una variant **Iβαλσα* (potser masculina plural o neutra: *ἀπόδὲ Ἰβάλσων* —citada pel geògraf asiàtic Marcianos d'Heraclea, c. 410 d. C.), en el nom de la *Balsa* lusitana, sobre la qual ha cridat Tovar oportunament l'atenció: sigui el que vulgui el valor gramatical de la *i-* «amovible» ibero-protobasca (de *Iturissa*, *Ilurco*, *Ilersda*, *Ibaika*) el fet és que això és inequívocament protohispanic i estrany a l'indoeuropeu.

Hi ha doncs fortes raons per pensar, si no en el basc estricte, almenys en el «protobasc» o un lliguatge afí. I l'argument inatacable seria el de l'important article de Tovar (en la revista sevillana *Habis* 1, 1970, 7-9), que transcriu fidelment: «lo sorprendente es que *balsa* puede tener etimología en vasco: *baldar* 'asamblea', que da Lhande, falta en Azkue, pero en este dicc. tenemos *baldarna* 'iglesia, congregación', y *balderna* 'asamblea, villorrio'. Todo ello se explica con una raíz **bil-* que tenemos en --- *bildu*, *biltu* 'recoger, reunir' (con reduplicación, *bilbil*, *biribil*, 'redondo', ant. *Bilbilis*), *biltzar* 'reunión, asamblea'. Una alternancia vocálica se sale de lo que se acostumbra y se sabe en la fonética vasca --- compararé *gantz* 'manteca, grasa, enjundia' y *gizen* 'gordo' (que me parece están ligados etimológicamente por una alternancia de este tipo no registrada, es cierto, en las autorizadas fonéticas de Gavel y Mitxelena)»²³.

Jo també crec que la pista basca (o almenys ibero-basca o protobasca) és la més certa. I que l'enllaç amb *bildu* és verament seductor. Però no hi ha més remei que subratllar que una alternància vocàlica (específicament *i/a*) per més pariona que aparegui dels fets conegudíssims de l'indoeuropeu, del semític i d'altres sistemes, és contradictòria de tot el que sabem històricament del basc. L'única fugida d'aquest baratge inexorable fóra que ací ens trobéssim amb una romanalla ibèrica (si l'ibèric hagués discrepat en aquest punt) o d'un avantpassat comú; però encara som ben lluny de sentir petja que ens aguantí en aquest terreny.

Feta aquesta reserva, admeto que és cap aquest grup basc que jo també dirigeixo la mirada ja fa